

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗЕД ХАРКІВСЬКОГО КОСМЕТИЧНОГО КЛАСТЕРА

© 2014 КОНОНЕНКО Я. В.

УДК 339.944.2

Кононенко Я. В. Економічна ефективність ЗЕД харківського косметичного кластера

Постійні зміни ситуації на зовнішніх і внутрішньому ринку, динамічний розвиток підприємств і мінливість ділової активності залишають актуальними конкретні дослідження з ефективності експортно-імпорتنних операцій (ЕІО) у сучасній діяльності вітчизняних підприємств, зокрема ті, що враховують специфіку діяльності окремих галузей та кластерів економіки України. Важливим у статті є дослідження стану експортно-імпорتنної діяльності на матеріалах групи промислових компаній, об'єднаних у харківський регіональний кластер підприємств парфумерно-косметичного комплексу. Відзначається, що аналіз загального впливу ЕІО на економічну результативність діяльності підприємств кластера дозволяє виділити такі фактори, що його обумовлюють: ефект масштабу; податковий режим; курсові доходи чи витрати; транзакційні витрати; умови експортно-імпорتنних контрактів. Експортно-імпорتنну діяльність досліджено в контексті конкурентоспроможності та економічної результативності діяльності підприємств. У рамках дослідження проведено комплексний аналіз фінансового стану та виробничої діяльності підприємств парфумерно-косметичного комплексу Харківського регіону. Підприємства комплексу згруповано у відповідний регіональний кластер, пов'язаний із виробництвом парфумерно-косметичної продукції, фармацевтичної продукції та побутової хімії. Зроблено висновок про те, що заснована на кластерних групах економіка регіонів має переваги у продуктивності за рахунок гнучкої спеціалізації та ліпшої взаємодії з глобалізованими ринками.

Ключові слова: кластер, кластер підприємств парфумерно-косметичного комплексу, ефективність ЗЕД.

Табл.: 4. **Бібл.:** 8.

Кононенко Яна Володимирівна – аспірантка, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Фрунзе, 21, Харків, 61002, Україна)

E-mail: yana.kononenko@gmail.com

УДК 339.944.2

UDC 339.944.2

Кононенко Я. В. Экономическая эффективность ВЭД харьковского косметического кластера

Постоянные изменения ситуации на внешних и внутреннем рынках, динамичное развитие предприятий и изменчивость деловой активности оставляют актуальными конкретные исследования по эффективности экспортно-импортных операций (ЭИО) в современной деятельности отечественных предприятий, в частности те, которые учитывают специфику деятельности отдельных отраслей и кластеров экономики Украины. Важным в статье является исследование состояния экспортно-импортной деятельности на материалах группы промышленных компаний, объединенных в харьковский региональный кластер предприятий парфюмерно-косметического комплекса. Отмечается, что анализ общего воздействия ЭИО на экономическую результативность деятельности предприятий кластера позволяет выделить следующие факторы, которые его обуславливают: эффект масштаба, налоговый режим, курсовые доходы или расходы, транзакционные издержки, условия экспортно-импортных контрактов. Экспортно-импортная деятельность исследована в контексте конкурентоспособности и экономической результативности деятельности предприятий. В рамках исследования проведен комплексный анализ финансового состояния и производственной деятельности предприятий парфюмерно-косметического комплекса Харьковского региона. Предприятия комплекса сгруппированы в соответствующий региональный кластер, связанный с производством парфюмерно-косметической продукции, фармацевтической продукции и бытовой химии. Сделан вывод о том, что основанная на кластерных группах экономика регионов имеет преимущества в производительности за счет гибкой специализации и лучшего взаимодействия с глобализованными рынками.

Ключевые слова: кластер, кластер предприятий парфюмерно-косметического комплекса, эффективность ВЭД.

Табл.: 4. **Библ.:** 8.

Кононенко Яна Владимировна – аспірантка, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (ул. Фрунзе, 21, Харків, 61002, Україна)

E-mail: yana.kononenko@gmail.com

Kononenko Ia. V. Economic Efficiency of Foreign Economic Activities of the Kharkiv Cosmetics Cluster

Constant changes in the situation on foreign and domestic markets, dynamic development of enterprises and volatility of business, all this substantiates relevant case studies on the efficiency of export-import operations (E-IO) against the background of current activities of domestic enterprises, particularly of those that take into account specifics of the individual sectors and clusters of economy of Ukraine. An important part of the article consists of a study of the status of export-import activities by groups of industrial companies of the Kharkiv regional cluster of perfumery-cosmetic complex. It is specified that analysis of the overall impact of the E-IO on economic performance of the enterprises, which belong to the cluster, allows to allocate the following determination factors: scale effect, tax regime, foreign exchange income or expenses, transaction costs, conditions of the export-import contracts. Export-import activity is investigated in the context of competitiveness and economic efficiency of enterprises. In the frame of the study, a comprehensive analysis of the financial state and production activity of the enterprises of perfumery-cosmetic complex of Kharkiv region was carried out. The enterprises of the complex were grouped in an appropriate regional cluster associated with the production of perfumery and cosmetics, pharmaceuticals and household chemicals. It was concluded that economy of regions, which is based on clustered groups, has advantages in productivity due to flexible specialization and better interaction with globalized markets.

Key words: cluster, cluster of perfumery-cosmetic complex, efficiency of foreign economic activities.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 8.

Kononenko Iana V. – Postgraduate Student, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (vul. Frunze, 21, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: yana.kononenko@gmail.com

У зв'язку з поширенням глобалізації одним із головних напрямків господарської діяльності підприємства є його зовнішньоекономічна діяльність, особливостями якої є спрямованість на зовнішню та внутрішню середовище підприємства; її комплексність, тобто взаємозв'язок з іншими видами стратегій, а саме:

з конкурентною та функціональною; необхідність урахування обмеженого розмаїття можливих ситуацій та факторів; необхідність урахування пріоритетності ЗЕД серед інших видів економічної діяльності підприємства.

Метою роботи є дослідження стану експортно-імпорتنної діяльності на матеріалах групи промислових

підприємств, об'єднаних у харківський регіональний кластер підприємств парфумерно-косметичного комплексу. Дослідження передбачає визначення інструментів для оцінки економічної ефективності експортно-імпортних операцій, здійснюваних підприємствами; удосконалення методичного забезпечення економічної оцінки ефективності експортно-імпортних операцій, зокрема тих, що враховують специфіку діяльності окремих галузей і кластерів економіки.

Пропонується розглянути існуючу методологію кластерного підходу в економічних дослідженнях. Кластер – це спільне територіально розміщення виробників, постачальників послуг, освітніх і науково-дослідних організацій та фінансових інституцій, а також інших приватних і державних установ, об'єднаних різного роду зв'язками. Кластери є дуже різноманітними структурами. Вони можуть різнитися відповідно до стадій внутрішньої інтеграції, свого знаходження та тієї або іншої стадії свого життєвого циклу, мати мережеву структуру чи бути організованими навколо певної ключової фірми або навіть бути розвинутими навколо університету або іншого великого дослідницького центру [1, с. 4].

У політиці ЄС кластери визначаються як драйвери інновацій та економічного зростання, чим і пояснюється велика увага, яка останнім часом їм приділяється. За висновками європейських дослідників, існує емпіричний зв'язок між кластерами і регіональною спеціалізацією та більш високим рівнем інноваційності та економічного процвітання. Регіони з більш високою питомою вагою зайнятості у промисловості, яка належить до кластерів, є більш економічно успішними. Цілий комплекс позитивних наслідків, які приносить комбінування та взаємодія регіональних кластерів, змушує розглядати їх як центральну частину будь-якої економічної стратегії. Зокрема, підтримка існуючих кластерів і кластерних ініціатив є складовою частиною так званої «Стратегії зростання та зайнятості» (*Growth and Jobs strategy*) ЄС [2, с. 2 – 6].

Втім, ці зауваження не слід розуміти як прагнення до односторонньої спеціалізації регіонів і до розвитку вузькоспеціалізованої регіональної економіки. Позитивні ефекти приносить саме комбінація кластерів, пов'язаних і взаємодіючих кластерних груп. Заснована на таких кластерних групах економіка регіонів має переваги у продуктивності за рахунок гнучкої спеціалізації та ліпшої взаємодії із глобалізованими ринками. Вона є більш стійкою до зовнішніх шоків, перерозподіляючи всередині кластера ресурси та ефективно використовуючи існуючі конкурентні переваги. Новітні дослідження показують, що найбільш успішні в економічному сенсі регіони, як правило, мають ціле «портфоліо» із кластерів; взаємні зв'язки між ними створюють вигідний баланс між спеціалізацією та диверсифікацією господарства. На даний момент часу 38 % найманих працівників, зайнятих у промисловості країн ЄС, працюють на підприємствах, які є частиною того чи іншого кластера [2, с. 6].

Відповідно до «European Cluster Observatory» виділяються такі структурні елементи кластера: локальні сектори – підприємства, орієнтовані на обслуговування

потреб місцевих ринків і присутні практично в кожному регіоні; кластерні сектори – групи промислових підприємств, згруповані у певних регіонах, але відсутні в інших; кластерні категорії – групи підприємств, що становлять частину кластерного сектора та мають тенденцію до певного визначеного географічного розташування. Термін «регіональний кластер» застосовується у випадку, якщо зайнятість у конкретному регіоні в конкретній кластерній категорії перевищує певні межі та стає визначальною або дуже суттєвою для зайнятості в межах регіону та для його спеціалізації.

Проведене у рамках «European Cluster Observatory» обстеження охопило країни ЄС-27, Ісландію, Ізраїль, Норвегію, Швейцарію та Туреччину; було використано 38 кластерних категорій та майже 10 000 сфер, де можна було очікувати появи регіонального кластера. Станом на 2007 р. було ідентифіковано більше 2000 регіональних кластерів, які відповідають щонайменше одному з таких критеріїв, позначених зірками: 1) значна питома вага зайнятості в певній галузі промисловості регіоні; 2) ступінь спеціалізації в межах регіону; 3) кластерне спрямування зайнятості в регіоні. Усім трьом критеріям відповідали 155 регіональних кластерів (8%). Наприклад, відзначається роль автомобільної промисловості, яка у зазначених країнах утворює 47 регіональних кластерів, у тому числі: 16 – із рівнем відповідності критеріям у три зірки, 23 – у дві, 8 – у одну. Питома вага зайнятості в «сильних» кластерах у європейських регіонах із найбільшим рівнем спеціалізації досягає 74% [2, с. 7, 10 – 11].

Пропонується також розглянути принципи аналізу кластерних утворень. Скоригована у дослідженні О. Є. Кузьміна та Л. О. Сатаккіної [3, с. 129] модель IRE (*Innovating Regions in Europe Network*) щодо формування кластера включає такі етапи:

- ✦ *перший* – формування кластера внаслідок історичних передумов (наявність ресурсів, специфічних знань, специфічних потреб);
- ✦ *другий* – формування навколо кластера мережі фірм-постачальників і фірм, які обслуговують процес виробництва;
- ✦ *третій* – формування навколо кластера наукових та освітніх організацій;
- ✦ *четвертий* – розвиток логістичних і маркетингових мереж;
- ✦ *п'ятий* – оформлення структури передачі інформації та знань для координації економічної діяльності;
- ✦ *шостий* – розвивається певна інвестиційна стратегія підприємств – учасників кластера;
- ✦ *сьомий* – функціонування кластерного об'єднання.

В ітчизняні дослідники, як правило, дотримуються менш м'яких методологічних вимог до визначення регіональних кластерів, для чого є об'єктивні підстави. Відмінністю процесу кластероутворення в Україні, порівняно із країнами ЄС, є більш високий ступінь концентрації промисловості в декількох великих промислових центрах, які до того ж є містами-мегаполісами і адміністративними центрами промислово розвинених

областей: у Києві, Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Одесі. Процес деіндустріалізації, пов'язаний із тривалою кризою 1990-х рр., найсильніше відбився на малих містах і районних центрах, значно посиливши наявну тенденцію.

Масштабним обстеженням, проведеним у межах розробки Стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області, у Харківському регіоні виділені такі кластерні структури, які, за висновками авторів дослідження, мають потенціал до розвитку: 1) видобуток газу й нафти та їх переробка; 2) виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування; 3) легка промисловість; 4) будівництво та випуск будівельних матеріалів; 5) високотехнологічні виробництва; 6) науково-освітній; 7) охорона здоров'я; 8) житлово-комунальне господарство; 9) транспортно-торговельно-логістичний [4, с. 74].

У попередньому дослідженні – «Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області до 2015 р.» (2008 р.) – була виділена дещо інша сукупність кластерів Харківської області, а саме: «інноваційні та наукоємні», що є пріоритетними для розвитку – 1) авіаційної промисловості; 2) космічної галузі; 3) енергомашинобудування; 4) фармацевтичної промисловості; нано- та біотехнології; 5) аграрнопереробний; 6) газовидобувний та енергетичний; 7) житлово-комунального господарства; 8) охорони здоров'я [5, с. 139 – 200].

У дослідженні «Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області до 2010 р.» (2001 р.) кластерний підхід застосовувався в галузевому розрізі (основною методологією доповіді були енерговиробничі цикли і точки зростання). Зокрема, були виділені окремі кластери із груп підприємств машинобудівної галузі. Тим не менше, виділення певних галузей і груп підприємств (переробка харчової продукції, тракторне та сільськогосподарське машинобудування, видобуток і переробка природного газу, оптичне виробництво, виробництво

фармацевтичних препаратів, високотехнологічні машинобудівні виробництва – було близьким до кластерного підходу [6, с. 235 – 267].

Звичайно, наявність великої кількості виробництв багатьох галузей промисловості, які сконцентровані в Харкові, та наявний науково-технічний, людський, логістичний потенціал створюють великі потенційні можливості для кластерної інтеграції в регіоні. Зокрема, ще одним із можливих промислових кластерів для Харківського регіону може бути кластер підприємств, пов'язаних із виробництвом парфумерно-косметичної продукції, фармацевтичної продукції та побутової хімії. На сьогодні до нього можна віднести 10 виробничих фірм (у т. ч. група компаній на чолі з АТ «ЕФЕКТ»). Як видно з даних *табл. 1*, як правило, парфумерно-косметичне виробництво комбінується з фармацевтичним виробництвом – у випадку спеціалізації на лікувальній косметиці, або із виробництвом побутової хімії – у випадку спеціалізації на побутовій косметиці.

Комбінування виробництв підприємств кластера, критерії виділення регіонального кластера підприємств та структура кластера наведені відповідно в *табл. 1 – 3*.

Кластер є таким, що формується. Процеси горизонтальної та вертикальної організації й взаємодії не набули значного розвитку.

Підприємства кластера є неоднорідними за своєю структурою й обсягами діяльності та можуть бути умовно розділені на три типи:

1) фармацевтичні підприємства, які мають у структурі випуску виробу лікувальної косметики (ПАТ «Хімфармзавод «Червона зірка», ТОВ «Ейм», Дослідний завод «ГНЦЛС» та ін.);

2) спеціалізовані підприємства з виробництва побутової хімії, косметичних засобів і засобів гігієни (ТОВ «Слобожанський миловар», ТОВ «Пірана» та ін.);

3) комбіновані підприємства, які здійснюють диверсифіковану господарську діяльність (група компаній «ЕФЕКТ»).

Таблиця 1

Комбінування виробництв підприємств кластеру за видами

Підприємство	Вид діяльності за КВЕД ДК 009:2010			
	20.42 Виробництво парфумних і косме- тичних засобів	20.41 Виробництво мила та мийних засобів, засобів для чищення та полірування	21 Виробництво основ- них фармацевтичних продуктів і фармацев- тичних препаратів	Інші
Група компаній «ЕФЕКТ»	+		+	+
ТОВ «Аромат»	+			+
ПАТ «Хімфармзавод «Червона зірка»»	+		+	
Дослідний завод «ГНЦЛС»	+		+	
ТОВ «Фірма «СВ»»	+	+		
ТОВ «Пірана»	+	+		
ТОВ «Слобожанський миловар»	+	+		
ТОВ «Фітопродукт»	+		+	
ТОВ «Ейм»	+		+	
ЧПТФ «ЮСІ»	+	+		

Критерії виділення харківського регіонального кластера підприємств парфумерно-косметичної та фармацевтичної промисловості

Назва критерію	Зміст критерію	Відповідність критерію (у балах 0 – 5)
Географічна (територіальна) належність	Локалізованість групи структур, які утворюють кластер, у певному регіоні	5
Галузева належність	Об'єднаність утворюючої кластер групи з певним видом господарчої діяльності	4
Вертикальна інтеграція	Наявність домінуючої структури, яка тим чи іншим чином контролює (справляє вплив) на діяльність структур, які входять до кластера	0
Координація	Наявність певних форм інституціонального об'єднання підприємств кластера (регіональних галузевих асоціацій, координуючих організацій і т. ін.)	0
Фінансова та інвестиційна інтеграція	Наявність спільних інвестиційних проектів, пов'язаність діяльності підприємств кластера з певною фінансовою структурою	0
Інноваційність	Спільна інноваційна діяльність підприємств кластера	1

Таблиця 3

Структура харківського регіонального кластера підприємств парфумерно-косметичної та фармацевтичної промисловості

Напрямок діяльності	Підприємство або установа
Виробництво	АТ «ЕФЕКТ», ТОВ «Фітодоктор», ТОВ «Тубний завод», ТОВ «Аромат», ПАТ «Хімфармзавод «Червона зірка», «Дослідний завод «ГНЦЛС», ТОВ «Фірма «СВ», «ТОВ «Пірана», ТОВ «Слобожанський миловар», ТОВ «Фітопродукт», ТОВ «Ейм», ЧПТФ «ЮСІ»
Освіта	Харківський національний фармацевтичний університет
Фундаментальна і вузівська наука	Харківський національний фармацевтичний університет, Харківський національний медичний університет, Державний науково-дослідний центр лікарняних засобів

До останнього типу належать підприємства групи компаній «ЕФЕКТ»: АТ «ЕФЕКТ», ТОВ «Фітодоктор» і ТОВ «Тубний завод». Визначення впливу експортних та імпорتنних операцій на економічну результативність діяльності провадилося на прикладі підприємств групи. Група компаній «ЕФЕКТ» утворилася внаслідок глибокої реструктуризації Харківської парфумерно-косметичної фабрики «ЕФЕКТ». Компанії групи діють у таких напрямках:

- ✦ АТ «ЕФЕКТ» – виробництво парфумерної продукції, виробництво води з власної артезіанської свердловини, надання послуг з оренди, торгівельно-посередницька діяльність;
- ✦ ТОВ «Фітодоктор» – виробництво косметичної продукції на основі оригінальних рецептур;
- ✦ ТОВ «Тубний завод» – виробництво пакувальних туб.

Практично всі підприємства кластера провадять зовнішньоекономічну діяльність, здійснюючи експортні та імпорتنні операції. Типовими операціями є імпорتنні контракти на закупівлю сировини (віддушки, мінеральні масла, реактиви, полуфабрикати) та обладнання (промислові установки, автоматизовані лінії, запчастини, лабораторні пристрої), а також експортні контракти на постачання готової продукції (побутова косметика, косметичні та лікувально-косметичні засоби). Ключове значення має імпортування машин і спеціального промислового обладнання. Імпортовані виробничі лінії складають основу виробництва усіх підприємств кластера.

Географія ЗЕД є широкою і за імпортними операціями, переважно, охоплює країни ЄС, за експортними – Росію, країни СНД та інші регіони світу. Частина контрактів, переважно імпорتنних, здійснюється опосередковано – через спеціалізованих посередників, що створює певну методологічну складність для аналізу. Питома вага ЗЕД у структурі випуску підприємств кластера коливається від 40 – 95% за імпортом до 20 – 68% за експортом. Дані щодо питомої ваги експортної продукції в чистому доході для диверсифікованого підприємства АТ «ЕФЕКТ» (група компаній «ЕФЕКТ») представлені в *табл. 4*.

Таблиця 4

Питома вага експорту АТ «ЕФЕКТ» у чистому доході, %

Питома вага	Рік			
	2009	2010	2011	2012
У чистому доході від усієї діяльності	6,8	7,3	7,0	7,7
У чистому доході від виробництва парфумерно-косметичної продукції	20,7	22,1	24,4	24,1

Питома вага експорту в АТ «ЕФЕКТ» є стабільною, становлячи біля 7% у його загальному чистому доході. Його значення в парфумерно-косметичному виробництві є більш значимим, де експорт формує до чверті чистого доходу від цього виду діяльності. Основні рин-

ки збуту парфумерної продукції – Україна, країни СНД, країни Прибалтики, Німеччина.

Для того, щоб своєчасно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, у межах контролінгу зовнішньоекономічної діяльності, підприємству потрібно організувати нагляд за великою кількістю показників, що характеризують діяльність даного підприємства. Найдоцільнішим напрямом для організації такого контролю є організація моніторингу – безперервного систематичного нагляду за параметрами зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства, збору та аналізу інформації, яка надходить [7, с. 33].

Аналіз загального впливу експортних та імпорتنних операцій на економічну результативність діяльності підприємств кластера дозволяє виділити такі фактори, що його обумовлюють:

- ✦ *ефект масштабу (Ем)* – збільшення загального обсягу виробництва за рахунок експорту, порівняно з обсягом, якого було б досягнуто за умови продажів лише на внутрішньому ринку, та, відповідно, зростання валового прибутку та чистого прибутку за рахунок зниження собівартості продукції, на одиницю якої припадає менша частка постійних витрат;
- ✦ *податковий режим (Пр)* – компенсація державою сум ПДВ на продукцію, що експортується;
- ✦ *курсіві доходи чи витрати (Кр)* – частка прибутку (збитку) фірми від операцій з валютною виручкою від експортних продажів;
- ✦ *транзакційні витрати (Тв)* – вартість укладання та здійснення експортних (імпорتنних) контрактів;
- ✦ *умови експортно-імпорتنних контрактів (Ку)* – відносні прибутки, які отримує підприємство від різниці між умовами укладених контрактів з постачання продукції на експорт.

Здійснення всіх видів основних зовнішньоторговельних операцій та їх зміст забезпечуються умовами митних режимів, установлюваних державами.

До зовнішньоторговельних операцій, що забезпечують, можна віднести транспортні, страхові, фінансово-розрахункові (надання кредиту, передачу застави, акцепт перекладного векселя), митні, подачу заявки на торговельну марку або патент, а також посередницькі послуги через договори й угоди, наприклад, з проведення рекламної кампанії, дослідження кон'юнктури ринку, по доставці вантажу, забезпеченню платіжних операцій через банки й т. п. Ці операції можуть виконуватися як безпосередньо самими експортерами й імпортерами, так і іншими обслуговуваними зовнішню торгівлю фірмами й організаціями на підставі комісійних угод і договорів, залежно від складності основної зовнішньоторговельної операції. Практика свідчить, що на одну основну операцію доводиться більш десяти допоміжних.

Отже, розрахунок порівняного додаткового доходу (або втрати) підприємства за укладеним експортно-імпортним контрактом має здійснюватися окремо, враховуючі такі чинники, як експортна ціна продукції без ПДВ; кошти, зарезервовані за гарантією якості, кредит-

ний вплив; витрати передконтрактного періоду; витрати на фінансовий супровід контракту; період часу від початку виробництва машини до моменту поставки.

Підсумком значної аналітичної роботи науковців м. Харкова стала Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області до 2020 р., органічною складовою якої є Програма розвитку експортного потенціалу області та підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках до 2016 р. Програма включає комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності області на основі: підвищення якості експортних товарів і послуг, розвитку регіональної інфраструктури експорту, формування інноваційних експортоорієнтованих кластерних структур, розвитку міжнародної маркетингової діяльності та бізнес-менеджменту підприємств регіону [8].

ВИСНОВКИ

Результати досліджень визначили цілісну систему основних знань про зовнішньоекономічну діяльність та вибір відповідної стратегії підприємства. Але постійні зміни ситуації на зовнішніх і внутрішньому ринку, динамічний розвиток підприємств і мінливість ділової активності залишають незмінно актуальними конкретні дослідження з ефективності експортних та імпорتنних операцій у сучасній діяльності вітчизняних підприємств. Зокрема, ті, що враховують специфіку діяльності окремих галузей та кластерів економіки України, і одним із промислових кластерів для Харківського регіону може бути названий кластер підприємств, пов'язаних із виробництвом парфумерно-косметичної продукції, фармацевтичної продукції та побутової хімії. Такі фактори, як ефект масштабу, податковий режим, курсіві доходи чи витрати, транзакційні витрати, умови експортно-імпорتنних контрактів, умови митних режимів впливають на економічну результативність діяльності підприємств кластера, що необхідно враховувати при здійсненні ЗЕД підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. IRE subgroup Regional clustering and networking as innovation drivers: An overview of policies and praxis in Europe [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.europe-innovation.eu/c/document_library/get_file?folderId=148901&name=DLFE-6122.pdf
2. DG Enterprise And Industry Report Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf
3. Кузьмін О. Є. Кластери як важливий чинник залучення інвестицій на промислові підприємства / О. Є. Кузьмін, Л. О. Салалкіна // Бізнес Інформ. – 2013. – № 4. – С. 127 – 134.
4. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року : наук.-практ. доповідь / М. М. Добкін [та ін.]. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2010. – 508 с.
5. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року : монографія / [А. Б. Аваков, В. С. Пономаренко, В. М. Бабаєв, М. О. Кизим, О. М. Тищенко та ін.]. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2008. – 352 с.

6. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року : монографія / [Є. П. Кушнар'єв, В. С. Пономаренко, О. С. Кривцов та ін.] ; під заг. ред. Є. П. Кушнар'єва. / Харк. обл. держ. адмін. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. – 447 с.

7. **Малярець Л. М.** Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Л. М. Малярець, Н. В. Проскурніна // Бізнес Інформ. – 2012. – № 6. — С. 32 – 35.

8. Програма розвитку експортного потенціалу Харківської області та підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках до 2016 року. – Х., 2011. – 46 с.

Науковий керівник – Міщенко В. А., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

REFERENCES

Avakov, A. B. et al. *Stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Kharkivskoi oblasti na period do 2015 roku* [Strategy for socio-economic development of the Kharkiv region until 2015]. Kharkiv: INZhEK, 2008.

"DG Enterprise And Industry Report Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support". http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf

Dobkin, M. M. et al. *Osnovy staloho rozvytku Kharkivskoi oblasti do 2020 roku* [Principles of sustainable development of the Kharkiv region by 2020]. Kharkiv: INZhEK, 2010.

"IRE subgroup Regional clustering and networking as innovation drivers: An overview of policies and praxis in Europe". http://www.europe-innova.eu/c/document_library/get_file?folderId=148901&name=DLFE-6122.pdf

Kuzmin, O. IE., and Satalkina, L. O. "Klastery iak vazhlyvyi chynnyk zaluchennia investytsii na promyslovi pidpriemstva" [Clusters as an important factor in attracting investment in the industry]. *Biznes Inform*, no. 4 (2013): 127-134.

Kushnaryov, Ye. P. et al. *Stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Kharkivskoi oblasti na period do 2011 roku* [Strategy for socio-economic development of the Kharkiv region until 2011]. Kharkiv: INZhEK, 2004.

Maliarets, L. M., and Proskurnina, N. V. "Metodychne zabezpechennia formuvannia ta provedennia kontrolinhu zovnishnyoekonomichnoi diialnosti pidpriemstva" [Supportive forming and controlling of International Business]. *Biznes Inform*, no. 6 (2012): 32-35.

Prohrama rozvytku eksportnoho potentsialu Kharkivskoi oblasti ta pidvyshchennia konkurentospromozhnosti produktsii na zovnishnikh rynkakh do 2016 roku [The program of export potential of the Kharkiv region and competitiveness of products in foreign markets by 2016]. Kharkiv, 2011.